

Instytut Pamięci Narodowej - Białystok

<https://bialystok.ipn.gov.pl/pl1/aktualnosci/177588,Pamietamy-o-powstancach-stycznioych-Bialystok-Suwalki-Choroszcz-22-stycznia-202.html>
02.03.2024, 08:43

Pamiętamy o powstańcach styczniowych - Białystok, Suwałki, Choroszcz 22 stycznia 2023 - 160. rocznica powstania

W ramach obchodów 160 rocznicy wybuchu powstania styczniowego pracownicy białostockiego Oddziału Instytutu Pamięci Narodowej Marek Gajewski, Marek Kawczyński oraz Barbara Wnorowska zapalili znicze na grobach powstańców oraz miejscach pamięci na terenie województwa podlaskiego.

Na mocy Ustawy o grobach weteranów walk o wolność i niepodległość Polski (Dz.U. z 2018 r. poz. 2529) Instytut Pamięci Narodowej sprawuje opiekę nad grobami weteranów walk o wolność i niepodległość Polski. Prowadzone są działania by wpisać do ewidencji grobów weteranów wszystkie mogiły na których zapłonęły dziś znicze... i nie tylko tam.

Poniżej prezentujemy biogramy powstańców styczniowych pochowanych
na cmentarzu Farnym w Białymstoku:

Adolf Białokoz - syn Stefana i Konstancji z Gutowskich, urodzony w 1824 roku na terenie guberni grodzieńskiej w powiecie wołkowyskim. Mieszkał w Białymstoku przypuszczalnie od 1859 roku. Do wybuchu powstania styczniowego był nauczycielem muzyki w białostockim Instytucie Panien Szlacheckich imienia Imperatora Mikołaja I oraz we francusko - niemieckiej szkole Schmidta. Przed wybuchem powstania styczniowego Adolf Białokoz został wciągnięty w konspiracyjne struktury prawdopodobnie przez Bronisława Szwarce, organizatora struktur Czerwonych w Białymstoku i w Łapach. W czasie powstania styczniowego Adolf Białokoz był naczelnikiem miasta. Do jego obowiązków należało rozpowszechnianie druków Komitetu Centralnego Narodowego, przemianowanego w czasie powstania na Tymczasowy Rząd Narodowy. Adolf Białokoz nadzorował też redakcję pism przeznaczonych dla białoruskich chłopów zamieszkujących wschodnią część guberni grodzieńskiej. Jako naczelnik miasta Adolf Białokoz musiał też podpisywać rozkazy obowiązujące na podległym sobie terenie. Znamy tylko jeden z nich, datowany na 31 maja 1863 roku. Adolf Białokoz został aresztowany przez władze carskie w nocy z 23 na 24 czerwca 1863 roku. Na zesłaniu w głąb Imperium Rosyjskiego spędził 16 lat. Wrócił do Białegostoku w 1879 roku. Zmarł 16 grudnia 1902 roku. Był żonaty z Albertyną Antyporowicz, doczekali się trójki dzieci.

Franciszek Kowzan - urodzony 7 listopada 1843 roku w zaścianku Białomszy. Syn Tadeusza Szymona Kowzana, który po wybuchu powstania styczniowego organizował

zaopatrzenie dla oddziałów powstańczych. Franciszek Kowzan wraz z ojcem wstąpił do partii Ludwika Narbutta. Brał udział w bitwie pod Dubiczami 5 maja 1863 roku. Tadeusz Szymon Kowzan poległ na polu bitwy, zaś Franciszek Kowzan został schwytany przez Rosjan. Za udział w powstaniu styczniowym został przymusowo wcielony do armii carskiej. Wrócił w rodzinne strony dopiero po zakończeniu wojny rosyjsko - tureckiej w 1878 roku. Przeprowadził się do Białegostoku w 1921 roku. Zmarł 2 lutego 1922 roku.

Józef Lewitt / Lewit – źródła podają różne daty jego urodzenia, najczęściej jest to 1837 lub 1847 rok. Akt chrztu Józefa Lewitt przechowywany w Archiwum Państwowym w Suwałkach podaje rok 1847, podobnie jak podpisany przez niego wniosek o nadanie Krzyża Niepodległości. Jako jedyny z powstańców styczniowych pochowanych na cmentarzu Farnym w Białymstoku znajdował się w ewidencji weteranów publikowanej w *Roczniku Oficerskim* w roku 1923 i 1924 roku oraz w *Imiennym wykazie weteranów powstań narodowych 1831, 1848 o 1863 r.* opublikowanym w *Dzienniku Personalnym Ministerstwa Spraw Wojskowych* z 12 marca 1921 roku. Józef Lewitt po wybuchu powstania styczniowego wstąpił na ochotnika do oddziału Konstantego Ramotowskiego „Wawra”. Drukował pisma Tymczasowego Rządu Narodowego. Został schwytany przez Rosjan. Przez sześć miesięcy był przetrzymywany w Wilnie, następnie został zesłany na Syberię. Z czasem pozwolono mu zamieszkać w europejskiej części Rosji, w Petersburgu. Wrócił do kraju po ośmiu latach. Zmarł 11 października 1930 roku. Pośmiertnie został odznaczony Krzyżem Niepodległości.

Tomasz Malinowski - syn Tadeusza i Franciszki Malinowskich. Po ukończeniu białostockiego gimnazjum w 1859 roku wstąpił do seminarium duchownego w Wilnie. Wybuch powstania styczniowego sprawił, że nie czekając na święcenia przerwał naukę by włączyć się w zryw niepodległościowy. Dwunastego stycznia 1863 roku wstąpił do partii Onufrego Duchinińskiego. Brał udział w bitwie o wzgórze Piereciosy 29 kwietnia 1863 roku. Został ranny w rękę, lecz uniknął niewoli. Z obawy przed represjami wielokrotnie zmieniał miejsce schronienia. Schwytano go gdy usiłował przedostać się do Prus Wschodnich. Czternaście lat spędził na zesłaniu w guberni tomskiej. Wrócił do Białegostoku w 1881 roku. W czasie zesłania, w 1872 roku, Tomasz Malinowski poślubił Konstancję Kimont. Doczekali się szóstki dzieci.

Onufry Puchłowski – urodzony prawdopodobnie w 1834 roku. Zmarł 22 grudnia 1920 roku. W przedwojennym *Albumie mogił powstańców z roku 1831 i 1863*, przechowywanym w Bibliotece Narodowej w Warszawie, znajduje się informacja, że brał udział w starciu pod Królowym Mostem.

Józef Skwarkowski – syn Pawła i Franciszki, urodzony w 1823 roku. Mieszkał w Białymstoku przynajmniej od 1843 roku. Był organistą w kościele p.w. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Białymstoku oraz pisarzem bractw kościelnych Szkaplerza Świętego oraz Trójcy Przenajświętszej. Jako pracownik parafialny zamieszkiwał na plebanii. Przed wybuchem powstania styczniowego należał do grupy konspiratorów kierowanej przez Adolfa Białokoza. Za zgodą ówczesnego proboszcza, księdza Józefa Bąkowskiego, we

współpracy ze stolarzem kościelnym Janem Juszkiewiczem zorganizował skład broni na strychu kościoła Farnego. Uniknął represji po powstaniu styczniowym. Zmarł w grudniu 1896 roku. Józef Skwarkowski był dwukrotnie żonaty. Od 1848 roku z Marianną Woronowską, zaś po jej śmierci z Ewą Jankowską. Doczekał się czterech dzieci z pierwszego małżeństwa.

Jan Trópus - urodzony w 1840 roku, zmarł 11 listopada 1918 roku. Prowadzona jest kwerenda mająca na celu udokumentowanie jego udziału w powstaniu styczniowym.

Poniżej prezentujemy biogramy powstańców styczniowych pochowanych

na cmentarzu rzymskokatolickim w Choroszczy:

Józef Andruszkiewicz - urodzony w 1836 roku. Po wybuchu powstania styczniowego wstąpił do partii Ksawerego Markowskiego. Został schwytany przez Rosjan i skazany na karę śmierci. Miał zostać stracony w grupie 18 powstańców pod Choroszczą, w lesie przy szosie Białystok - Kruszewo (obecnie jest to miejsce pamięci). Korzystając z zamieszania spowodowanego wybuchem prochu (eksplozja została wywołana celowo przez mieszkającą w Choroszczy młodzież) dziesięciu powstańcom udało się uciec. Był wśród nich również Józef Andruszkiewicz. Powstaniec przez rok ukrywał się u rodziny w Uhowie, następnie w Choroszczy. Jedną z jego kryjówek był grób kapłana pochowanego na cmentarzu w Choroszczy. Józef Andruszkiewicz uniknął carskich represji po powstaniu. Zmarł 18 lipca 1929 roku.

Stanisław Potocki - najmniej wiadomo o tym powstańcu. Miał być weteranem powstania listopadowego i styczniowego. Przeżył oba zrywy niepodległościowe. Zmarł w wieku 103 lat.

Mikołaj Turecki - urodzony 6 listopada 1842 roku. W czasie powstania styczniowego walczył w partii Ksawerego Markowskiego. Dostał się do niewoli Rosyjskiej. Był w tej samej grupie skazańców, w której znajdował się Józef Andruszkiewicz. Podobnie jak on zbiegł z miejsca kaźni. Do końca powstania ukrywał się przed Rosjanami. Mikołaj Turecki figuruje ewidencji weteranów publikowanej w *Roczniku Oficerskim* w roku 1923 i 1924 roku oraz w *Imiennym wykazie weteranów powstań narodowych 1831, 1848 o 1863 r.* opublikowanym w *Dzienniku Personalnym Ministerstwa Spraw Wojskowych* z 12 marca 1921 roku. Został odznaczony Krzyżem Niepodległości z Mieczami. Zmarł 23 października 1932 roku.

Ponadto zapalono znicze przed znajdującym się na choroszczańskim rynku pomnikiem ku czci poległych w walkach o wolność Ojczyzny. Monument ten znajduje się w prawdopodobnym miejscu ogłoszenia wyroku śmierci na trzech powstańcach styczniowych: Ksawerym Markowskim, Kazimierzu Grzybko oraz Łotowskiemu (cieśli). Poświęcone im miejsce pamięci znajduje się przy ulicy Zastawie I w Choroszczy. Monument upamiętnia też Jana Markowskiego, który poległ pod Mężeninem.

Miejsca pamięci o powstańcach styczniowych w **Suwałkach**

Góra Szubieniczna

Powstanie, które wybuchło w 1863 r. było największym polskim zrywem narodowym. Szczególnym symbolem tego wydarzenia jest Góra Szubieniczna w Suwałkach. Miejsce straceń przywołuje pamięć o brutalnych egzekucjach dokonywanych przez Rosjan na schwytanych powstańcach. Powieszono tam około dwudziestu mieszkańców Suwalszczyzny biorących udział w walkach przeciwko zaborcy. Pomnik odsłonięto 11 listopada 2004 r., a do jego budowy Augustowsko-Suwalskie Towarzystwo Naukowe zobowiązało się podczas sesji „Powstanie styczniowe na Suwalszczyźnie” Za projekt odpowiadają architekci Halina Kopeć i Andrzej Leszek Szulc, konstruktorem był Sławomir Klimko, a tablicę wykonał Jan Góral.

Antoni Paciukanis - uczestnik powstania styczniowego - kawalerzysta, urodził się w 1844 roku. Służył w oddziale Józefa Ramotowskiego „Wawra” i brał udział w bitwach pod Helenowem i Kozim Rynkiem. Za udział w walce z zaborcą trafił do niewoli. Został odznaczony Krzyżem Niepodległości z Mieczami. Zmarł 28 stycznia 1937 roku i spoczywa na cmentarzu parafialnym przy ul. Wojska Polskiego w Suwałkach.

Oczywiście mamy świadomość, że nie są tu wypisane wszystkie miejsca, w których spoczywają powstańcy styczniowi, nie ma tu również wszystkich miejsc pamięci na terenie naszego województwa. Wypisane są tu zaledwie te miejsca, które w tym krótkim czasie udało się nam odwiedzić i zapalić tam znicze pamięci.

Hołd bohaterom powstania styczniowego!

